

BULGAR DIŞIŞLERİ BAKANİ PETİR MLADENOV'UN ANILARI*

Hüseyin Mevsim**

Öz

Bulgar Komünist Partisi ve Bulgar Sosyalist Partisi saflarında siyaset yapan Petir Mladenov (1936–2000), Bulgar tarihine, en uzun süre Dışışleri Bakanlığı görevini üstlenen politikacı (1971–1989) ve Bulgaristan Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı (1990) olarak geçmiştir. Komünist rejimin en güvenilir adamlarından olan Mladenov'un, Artıları ve Eksileriyle Yaşam (1992) başlığı altında yayımladığı anılarında, ülkede yaşayan Türklerin adlarının değiştirilmesi ve göçe zorlanması olaylarına tanıklığı ve yaklaşımı son derece ilginçtir. Dışışleri bakanı sıfatıyla Türkiye'ye yaptığı ziyaretleri ve Türk meslektaşlarıyla görüşmelerini aktaran Mladenov, ad değiştirme olayını Bulgaristan Müslümanları arasında önceki yüzyıllardan beri süregelen doğal bir süreç olarak değerlendirir.

Anahtar Kelimeler: *Bulgaristan, Anı, Petir Mladenov, 1984 Ad Değiştirme Olayı, 1989 Göçü.*

Abstract

The Memoirs of Bulgarian Minister of Foreign Affairs Petir Mladenov

Petir Mladenov (1936–2000) involved in politics for both Bulgarian Communistic Side and Bulgarian Socialistic Side. He passed into Bulgarian history for being the Minister of Foreign Affairs for the longest period (1971–1989) as well as the first President of Bulgarian Republic (1990). He was one the most reliable men of communistic regime. In his memoirs named The Life with Its Pluses and Minuses (1992), his witnessing of and attitude to name change and immigration of the Turkish population living in Bulgaria are highly interesting. Mladenov conveyed his visits to Turkey as the Minister of Foreign Affairs and his meetings with his colleagues. He has evaluated the name change incident as a natural process between Bulgaria Muslims that has been holding for centuries.

Keywords: *Bulgaria, Memoir, Petir Mladenov, 1984 Name Change Incident, 1989 Immigration.*

* 7–8 Aralık 2009 tarihlerinde Yıldız Teknik Üniversitesi'nce düzenlenen 20. Yılında 89 Göçü konulu uluslararası sempozyumda sunulan *Bulgar Dışışleri Bakanı Petir Mladenov'un Anılarında 1984 ve 1989 Olayları* başlıklı bildirinin genişletilmiş halidir.

** Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bulgar Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

Her ne kadar tarihsel kaynak ve dayanak olarak güvenilirliği tartışılır olsa da, anı, kişisel ve toplumsal olayların aydınlatılmasında ve daha iyi kavranmasında son derece önemli yer tutar. Özellikle sarsıcı olay ve büyük değişimin yaşandığı dönemlerde, anı yazımı eğiliminde de bir patlama gözlenir. Anıların çokluğu bir olayın farklı bakış açılarıyla daha çok yönden görülmesine, bazen de tahmin edilemeyen boyutlarının ortaya çıkarılmasına yardımcı olur. Doğal olarak, 1990'lı yılların başında Bulgaristan'da anı yazımında büyük bir patlama yaşandı. Toplumsal değişim ve geçiş sürecinin zorlu ve belirsiz ilk yıllarında bu alanda gözlemlenen canlılığın ve üretkenliğin normal bir gelişme olarak değerlendirilmesi gerekir. Bulgaristan'da 1984 ve 1989'da yaşanan olayların bu anılar ışığında da görülmesi, çözümlenmesi ve aydınlatılması bizce önemli ve araştırılması neredeyse zorunlu olan bir alandır. Ayrıca, sözünü ettiğimiz olaylara bir veya başka ölçüde değinen yapıtların çeviri yoluyla Türkçeye kazandırılması, başta tarihçilerimiz olmak üzere bilimsel çevrelere yeni araştırma olanakları sunacaktır.

Ancak hemen şunu belirtmeliyiz ki, yazınsal anılarda 1984 ve 1989 olaylarıyla, başka bir deyişle, yirmi yıl önce ülkedeki değişim dinamiklerini tetikleyen başlıca etkenlerle ilgili şimdilik ayrıntılı ve derinlemesine kaleme alınan bir örneğe rastlamamız olası değildir. Bazı anılarda üstünkörü, kayıtçılıktan öte geçmeden, üzerine gidilmeden, gerekli vurgu yapılmadan 1984 ve 1989 olaylarının kısa not ve değinilerle geçiştirildiğine tanıklık ederiz.

Örneğin, senaryo yazarı, dramaturg ve öykücü Georgi Danailov'un¹ *Anımsadığım Kadarıyla* (Dokolkoto si spomniam) başlıklı anı kitabının ikinci cildinde göçle ilgili bazı düşünceler yer alır. Anılarında uzun uzadıya ve çarpıcı örneklerle ad değiştirme kampanyasının akıl dışılığını ve Türklerde açtığı onulmaz travmayla ilgili gözlemlerini de aktaran yazar, iki devlet arasında karşılıklı restleşme sonucunda sınırların açılmasıyla başlayan büyük göç sırasında Amerika Birleşik Devletleri gezisine çıktığından, ülkesinde yaşananları ancak yakın dostlarından aldığı mektuplardan öğrenir. Bunlardan biri, tiyatro ve sinema yönetmeni ve senaryo yazarı, son yıllarda romanlarıyla da ünlü Anjel Vagenştayn'ın imzasını taşır. Yahudi asıllı sanat adamı mektubunda şunlara vurgu yapar:

¹ Georgi Danailov – Sofya'da dünyaya geldi (1936). Sofya Üniversitesi'nde Kimya okudu. Uzun yıllar Organik ve Genel Kimya dalında akademisyenlik yaptıktan sonra çeşitli tiyatrolarda oyun yazarlığı görevinde bulundu. Yazdığı piyes, öykü ve film senaryoları için birçok ulusal ve uluslararası ödüller aldı.

Sana “İslâmlaştırılmış Bulgarların” trajedisinden de biraz söz etmek istiyorum. Bugüne değin yaklaşık 220 bin kişi Bulgaristan’ı terk etti ve bizdeki bazı ahmakların yazdıklarına bakarsan, bunlar komşu Türkiye’ye geziye çıkmışlar. Olay gerçekten çok acı ve sarsıcı, bu insanların yazgısını düşündükçe gözyaşlarımı tutamıyorum. Korkunç! Hatta dehşet! Tamamen boşaltılmış köyler, yabanileşmiş köpekler, sulanmadığından kurumuş bahçeler, hasadı toplanmamış tarlalar, ıssız maden ocakları... Kim kovdu bu insanları, niye göç yollarına düştüler? Bugün radyoda konuşan bir kretene göre, “iyi Bulgar” olmadıklarından yollara düşmüşler. Tabii ki, bu insanlar “iyi Bulgar” değil ve olamazlar, çünkü Türk’türler, ama her zaman iyi, çalışkan ve düzgün Bulgar yurttaşı olarak yaşadılar. (Danailov, 2001: 177).

Konumuz bağlamında, çağdaş Bulgar edebiyatının en tartışmalı ve ayrıştırıcı romanlarından *Ayrışma Zamanı*’nın (“Vreme razdelno”) yazarı Anton Donçev (1930), Teodora Dimova’nın (1962) 1989 göçünü işlediği bir piyesinin sahneye konulmamasıyla ilgili bir gazetecinin sorusuna: “Sanatta uygun veya uygunsuz konular yoktur. Niye yaratıcılarımız Osmanlı egemenliğiyle ilgili konulara el atıyor da, soya dönüş sürecine yönelik böyle bir istek yok? Belki de halen olayların çok içinde olduğumuzdan, olup bitenlerden yeterince uzaklaşamadığımızdan, kendimizi suçlu hissettiğimizden, vicdanımızın temiz olmadığından kaynaklanıyordu.” yanıtını vererek yaşanan olaylardan daha büyük bir zaman mesafesinin geçmesi gerektiğine vurgu yapar. (Dzhoeva, 2004: 31)

Bizce Bulgar yazarların bu olayları odağına almaktan özenle kaçınmalarının başlıca nedenleri arasında, 1984 ve 1989’da gelişen dramatik olayları bütünsel ve her yönüyle yeterince iyi bilmedikleri, ayrıca Bulgar toplumunun önemli bir kesimince hoş görülmeceklere kaygısı ve çekincesi yatmaktadır.

Yazınsal anılar alanında durum böyleyken, siyasal anılarda bu olaylara nasıl bakılıyor? Özellikle Bulgar Komünist Partisi’nin ve dolayısıyla Bulgar devletinin başında bulunan kişilerin kaleminden çıkan anılar, haklı olarak beklenti katsayımızı artırıyor. Yıllarca partinin ve devletin doruğunda bulunan ve dolayısıyla bütün kararlarda imzası olan birçok yöneticinin yazdığı veya başkasının derlediği anıları gün yüzüne çıktı. Ancak bunlara ulaşabilmenin de belirli zorluklar içerdiğini vurgulayalım, çünkü büyük bir kısmı küçük yayınevleri, çeşitli vakıf kuruluşları veya yakınları tarafından oldukça düşük baskı sayısı ile yayımlandığından, bırakın serbest satışı, bazen bu yapıtları başlıca kütüphanelerde bile bulmanız pek kolay olmuyor.

Sözünü ettiğimiz anıların genel bir değerlendirmesini yapmamız gerekirse, bunların çoğunun eleştirel bakıştan uzak, sanki daha çok kendini aklamak, tarih önünde sorumluluk taşımadığını ve suçsuzluğunu kanıtlamak,

totaliter sistemin bir kurbanı olduğunu göstermek, suçu başkalarına yüklemek ve olanaklar elverdiğince toplumsal düzenle savaşımında bulunduğunu aşlamak, rejimin çökmesinde ne denli tayin edici rol oynadığını ve katkı sağladığını göstermek kaygısı ve dürtüsüyle kaleme alındığını söyleyebiliriz.

Bu doğrultuda, Bulgar Komünist Partisi ve Bulgar Sosyalist Partisi saflarında siyaset yapan, komünist rejimin en güvenilir ve köşe taşı adamlarından, Bulgar tarihine en uzun süre Dışişleri Bakanlığı görevini üstlenen politikacı (1971–1989) ve Bulgaristan Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı (1990) olarak geçen Petır Mladenov'un² (1936–2000) *Artı ve Eksileriyle Yaşam*³ ("Jivotit – plusove i minusi", 1992) başlığı altında derlediği anılarını örnek alabiliriz. 10 Kasım 1989 tarihli parti içi darbenin başını çeken ve yaklaşık yedi ay sonra, Sofya'daki bir mitingin gergin anlarında Parlamento binası önünde sarf ettiği "Neka da doydats tankovete!" (Tanklar gelsin artık!) sözlerinden dolayı istifasını sunma zorunda bırakılarak 54 yaşında etkin politikadan çekilen Mladenov, iki yıl sonra anılarını içeren bir kitap yayımlar. Bir gazetecinin, her Bulgar politikacının çantasında hazır halde bir anı kitabı vardır yaklaşımından hareketle, Mladenov'un aktif politikadan uzaklaşınca hemen kaleme sarıldığı, üslup bütünlüğü ve anlatım düzlüğünden de eserin bir solukta yazıldığı izlenimini ediniriz.

Petr Mladenov'un anıları, "Okurlara" kısmıyla başlar ve burada eserini , "Adı geçen olay ve kişiler hakkında, onları gördüğüm ve bellediğim kadarıyla, yeni bir bakış açısı getirme denemesi" olduğu şeklinde açıkladıktan sonra, "Soğuk savaş ve yumuşama döneminde uluslararası ilişkilerin seyri belirleyen bazı olaylar ve yalnız başına veya başkalarıyla beraber Avrupa ve dünya tarihini örseleyen büyük politikacıların" konu edildiğini vurgular: "Bu kişilerin bazılarıyla yıllar içinde yakın dost olduk, ötekileriyle yazgı bizi bir daha karşılaştırmadı, aralarından birçoğu artık

² Petır Mladenov, 1936 yılında Vidin'e bağlı Toşevtsi Köyü'nde dünyaya gelir. Sofya'da Askerî Okulu (1954) tamamladıktan sonra Sofya Üniversitesi'nde Felsefe okur. Moskova Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nde öğrenim görür. Ülkesine dönerek Vidin'de Komünist Partisi'nin Gençlik Kolları'nda ve Sancak Komitesi'nde birinci sekreter olarak görev alır. 1971'de dışişleri bakanlığına getirilir ve 1989'a kadar bu görevi üstlenir. 2000 yılında Sofya'da yaşama gözlerini yumar.

³ Petır Mladenov'un anı kitabının Türkiye'yle ilgili kısmı bazı kısaltmalarla İsmail Tunalı'nın çevirisiyle *Tuna Boyu* dergisinin üç sayısında yayımlandı. (Bkz: *Tuna Boyu*, İki Aylık Fikir, Sanat ve Kültür Dergisi, sayfa 2–8, sayı 56, Temmuz–Ağustos 2009; sayfa 18 –25, sayı 57, Eylül–Ekim 2009; sayfa 23–28, sayı 58, Kasım–Aralık 2009). Makalede alıntılanan kesitlerin çevirisi tarafımızdan yapılmıştır.

yaşamda değil. Kişilerin seçimi benim değerlendirmem doğrultusunda yapıldı.” (Mladenov, 1992: 5).

Yazar, okurlara yönelik bu kısmın finalinde, anılarını kaleme almasına neden olan başlıca gerekçesini de açıklar. Buna göre, kitabıyla, ülkenin artık hür ortamı ve yeni koşullarında kendi dönemiyle ilgili yapılan eleştirilere yanıt hakkını kullanmak, üyesi olduğu sosyalist hükümetlerin izlediği dış politikayı aklamak arzusu sezilir: “Sözünü ettiğimiz yıllarda Bulgaristan yalnız başına terk edilmiş, Tanrı’nın bile unuttuğu, insanlıktan ve dünyadan soyutlanmış bir ada değil, uluslararası toplumun yaşamında etkin bir katılımcıydı.” (Mladenov, 1992: 5).

Bu yargıya, Mladenov’un anılarında ve özellikle final kısmında sıkça anlatımdan kopup tarihe sığınmasından, tarihin ne denli tarafsız bir yargıç olduğunu vurgulamasından, tarihin hiçbir zaman yanılmadığını belirtmesinden hareketle de ulaşabiliriz. Kitabın “Sonsöz”ünde Mladenov politik kariyerinden söz ettikten sonra, ülkede gelişen güncel olayları değerlendirir, kendisine yöneltilen bazı eleştirilere yanıt verme gereği duyar, ayrıca 1989 öncesinde komünist partiden ayrılmak için iki kez istifasını sunduğunu ve Jivkov’a karşı gelme cesaretinde bulunduğunu ve ‘şimdi’ ve ‘burada’ erk sahibi olmak isteyenlerden tiksindiğini özellikle belirtir.

Benzer düşüncelere, kitabın Bulgaristan, Batı Avrupa ve ABD başlığını taşıyan birinci bölümünde de yer verilir: “Son yıllarda ülkemizdeki belirli politik güçler kendi çıkarları peşinde koşarak İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Bulgaristan’ın uluslararası izolasyona uğradığını ve şimdi ülkeyi bu izolasyondan çıkardıkları safsatasını yaymaktadırlar.” Böyle bir yargının kesinlikle gerçeği yansıtmadığını vurguladıktan sonra, “Gerçekten ülkemiz izolasyona düştü, ancak bu sadece 10 Kasım 1989 öncesini kapsar.” tespitinde bulunur. (Mladenov, 1992: 7)

Ancak bu durumun Türklere karşı uygulanan eritme politikasından kaynaklandığı itirafında bulunmasını beklerken, izolasyonun T. Jivkov’un değişime direnmesinden ve uluslararası platformda gerçekleşen olayların farkında olmamasından meydana geldiğini belirtir. Kitabın sözünü ettiğimiz bölümünde, dışişleri bakanı olduğu yıllarda Bulgaristan, Batı Avrupa ve ABD’de gelişen olayların genel bir değerlendirmesi yapılır. Konumuz bağlamında, Mladenov 1989’un eylül ayı sonunda New York World of Astoria otelinde James Baker ile görüşür. Amerikan devlet adamı tek bir sorunun, o da Bulgaristan’da etnik Türklerin durumu olduğunu söyler. Bulgar dışişleri bakanı bu sorunun yakın zamanda kabul edilir bir çözüme kavuşacağı sözünü verir. İkinci görüşmeleri 10 Kasım’daki değişimden sonra, Mladenov’un artık devlet başkanı olduğu Şubat 1990’da Sofya’da

gerçekleşir. Baker burada, geçen yıl etnik Türklerin yazgısıyla ilgili sorunun yakın zamanda çözüleceği sözüne kuşkuyla yaklaştığını, ancak şimdi yanılmış olduğunun farkına vardığını itiraf eder.

Kitabın daha sonraki sayfalarında Mladenov, genelde meslektaşları olan politikacılarla ilgili anılarını aktarır. Bunlar arasında büyük saygı ve sempati duyduğu Hans-Dietrich Gensher, Yosip Broz Tito, Nikolae ile Elena Çauşesku, Leonid Brejnev, Andrey Gromiko, Papa VI Paul, II Jean-Paul, Şah Rıza Pehlevi, İndira Gandhi vs. bulunurlar. Bazen de Fransa, Vatikan, Yunanistan, Türkiye veya Yakındoğu ve Kuzey Afrika gibi ülkelere veya bölgelere yaptığı ziyaretlerden edindiği izlenimlerini anlatır.

Bunca yıl Bulgar dış politikasının başında bulunan kalburüstü bir yöneticinin anılarında 1984 ve 1989 yılında yaşanan Türklerin ad değiştirme ve göç olaylarına ilişkin daha çok gözlem, tespit, analiz, tanıklık, ayrıntı vs. bulunacağı beklentimiz büyük ölçüde karşılıksız kalır. Eserin sözünü ettiğimiz “Bulgaristan, Avrupa ve ABD” bölümünde yaklaşık 25 sayfalık “Türkiye” kısmı olmasaydı, sanki Mladenov’un bu olaylardan hiç söz etmeyeceği, bunları yok sayacağı gibi bir izlenime kapılırız. Bulgar dışişleri bakanının bu olaylardan söz etmekten özenle kaçındığını, konuya değindiğinde de yuvarlak ifadeleri tercih ettiğini görürüz. Dolayısıyla, bakanın bu olaylara yaklaşımını, bunlara bakış açısını Türkiye’ye yaptığı ziyaretler bağlamında ikincil veya üçüncül yansıma olarak yakalamaya çalışacağız. Bu nedenle “Türkiye” kısmı üzerinde biraz daha genişçe duralım.

Parlamentonun 1971 yılında dışişleri bakanı seçtiği Mladenov, komşu ülkelerle olan ilişkilerin değerlendirildiği bir rapor hazırlanmasını ister ve ortaya çıkan sonucun iç açıcı olmadığını, hatta cesaret kırıcı olduğunu görür. İlk adım olarak, yıllarca biriken sorunların neden olduğu tıkanıklığın aşılması için yollar ve olanaklar aranmasına karar verir. Balkan ülkeleriyle ilişkilerin kabul edilir bir düzeye çıkartılması için kapsamlı ve bilimsel destekli bir program hazırlanmasını ister. Yapılan analiz, Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkilerin negatiflerle yüklü olduğunu gösterir. Bakana göre, Bulgar halkı Osmanlı egemenliği sendromunu halen belleğinden silip atamamıştır. Türkiye’de ise bazı çevreler Osmanlı nostaljisinden sıyrılmayıp Bulgaristan’ın bağımsız bir ülke olduğu gerçeğini kavramak istemezler. Ayrıca, 1878’den sonra birçok Bulgar ve Türk yönetici ikili ilişkileri zedeleyen kin, kıskançlık ve nefret duygusunun üstüne çıkamamıştır. Bunun ötesinde, Mladenov’a göre: “Türk tarafı, Türk

bilinci⁴ taşıyan Bulgar vatandaşlarına çok güveniyor, resmî Türk makamları ve özel birimler bunlara dinsel bağınazlık ve Türk ulusal bilinci aşılama çaba gösteriyordu. Türkiye, bu halkı sürekli bir gerginlik içinde tutmayı amaçlıyordu.” (Mladenov, 1992: 105).

Türk-Bulgar ilişkilerinin genel çerçevesini çizen Mladenov, daha sonra somut ziyaret ve görüşmelere geçer. Görüştüğü ilk Türk devlet adamı, New York'ta temasta bulunduğu dışişleri bakanı Ümit Halûk Bayülken (1922–2007) olup Bulgar bakanın Türk meslektaşından edindiği ilk izlenimleri pek olumlu değildir. “Havalı ve kibirli” meslektaşıyla ortak noktaların zor bulunacağı kaygısına kapılır. Mladenov'un ilk Türkiye ziyareti de 1973'ün kasım sonunda gerçekleşir. Esenboğa'dan Ankara'ya yaklaşınca gecekonduların oluşturduğu çirkin tablo çıkar karşısına ve yıllar sonra da bu izlenimin belleğindeki tazeliğini koruduğunu anlarız. Konakladığı Büyük Ankara oteline dönemin Bulgar büyükelçisi bir valiz dolusu Türkçe gazete getirir ve bunlarda ülkesinin acımasızca ve amansızca eleştirildiğini görür. Konuk bakanın keyfini kaçırıp ve ziyaretin amacına ulaşamayacağını düşündürten eleştirilerin odağında, “kendi okulları olmayan, yeterince Türkçe kitap yayımlayamayan, camileri parmakla sayılacak kadar az olan sözde Türk azınlığına yapılan baskılar” bulunur. Bayülken'le yaptığı görüşmede, Türk basınında Bulgar karşıtı yayın ve kampanyanın devam etmesi halinde ziyaretini yarıda keseceği uyarısında bulunur.

Daha sonra İhsan Sabri Çağlayangil (1908–1993), Ahmet Gündüz Ökçün (1936–1986), Hayrettin Erkmen (1915–1999), İlder Türkmen (1927), Turan Güneş (1922–1982), Vahit Melih Halefoğlu (1919), Mesut Yılmaz (1947) gibi Türk dışişleri bakanlarıyla gerek Türkiye ve Bulgaristan'da, gerekse çeşitli uluslararası forumlarda yaptığı görüşmelerden kesitler sunar. Mladenov, dışişleri sıfatıyla, üçü Jivkov ile beraber olmak üzere, beş kez Türkiye'yi ziyaret eder. Türk meslektaşlarının kişilikleri, profesyonel hazırlıkları hakkında da ilginç ayrıntılar sunan Bulgar bakan, üstün bir politikacı ve diplomat olarak nitelendirdiği İhsan Sabri Çağlayangil'e duyduğu saygı ve sempatiyi gizlemez.

En sıkıntılı ikili görüşme olarak ise Bülent Ecevit'in Mayıs 1978'de Varna'ya yaptığı ziyareti değerlendirir. Görüşmeler zor ilerler, “Anadolu Türklerinin fizikî açıdan tipik bir temsilcisi” olarak gördüğü Ecevit hakkında, “bağınaz bir Türk milliyetçisi” değerlendirmesinde de

⁴ Anıların 1989 yılındaki değişimden sonra kaleme alınmasına karşın, Petır Mladenov'un, Bulgaristan Türkleri hakkında, “Türk bilinci taşıyan Bulgar vatandaşları; Türk bilinçli Bulgar vatandaşları; Bulgaristan'da yaşayan Müslümanlar” gibi kavramları kullanmayı yeğlediği görülür. “Türk azınlığı, soydaş” gibi tanımları da mutlaka tırnak içine alarak kullanır.

bulunmaktan çekinmez. Sözü edilen ziyaret sırasında, iki ülke arasındaki ilişkilerde “Türk azınlığı” konusu farklı bir boyut kazanır. Mladenov’a göre, Bulgaristan’da Türk azınlığının varlığı konusu yeniden diriltir ve Türk devleti kendinde onları koruma hakkı bularak Bulgaristan’ın içişlerine karışmak ister. Daha sonra bu talepler ikili ilişkilerin gündeminden düşmeyecektir. Ecevit, Rusçuk’un Slivo Pole köyüne gidip yerli Türklerle konuşmak ve sorunlarını dinlemek ister. Bulgar bakana göre her şey gayet sakin ve sorunsuz geçer. İkili protokolün imzalanması uçağın kalkmasına sayılı dakikalar kala yapılabilir, çünkü Ecevit kalem eline alarak metin üzerinde düzeltmeler yapmaya kalkışır.

Ecevit’le yıldızı barışmayan Mladenov, 1979’da gerçekleşen Antalya ziyareti sırasında da bir olayı ayrıntıyla anlatır. Jivkov’un istediği Türk kahvesi ancak 40 dakika sonra servis edilir, çünkü ülkenin düştüğü ekonomik darboğazdan dolayı kahve lüks ürünler listesinde bulunur. Jivkov’un 1983 Türkiye ziyareti soğuk geçer, Mladenov’a göre, ikili ilişkilerin gündemine artık aşılmış ve çözümlenmiş sorunlar getirilir. “Türk bilinçli Bulgar vatandaşları”ndan söz ederken Evren sürekli “bizim soydaşlarımız” der ve Bulgar tarafı bundan rahatsızlık duyar.

Bir yıl sonra Mladenov Ankara’ya yeni bir resmî ziyaret gerçekleştirdiğinde, artık başbakan Turgut Özal’dır, dışişleri bakanı koltuğunda da Halefoğlu oturur. Konumuz açısından önemli olan bu ziyaretle ilgili biraz daha kapsamlı bir alıntı yapalım:

Esenboğa Havalimanı’ndaki rutin karşılamadan sonra bazı gazeteciler gayet pervasızca ve epey saldırganca Bulgaristan’daki ‘soydaşların’ durumuyla ilgili sorular yöneltmeye başladılar. Türk siyasetçilerin görüşlerinin gazeteciler arasında da destekçileri olduğu açıktı. Kamuoyu üzerinde basının ne denli etkili olduğunu bildiğimden, Türk-Bulgar ilişkilerinin sıkıntılı bir döneme girdiğinin farkına vardım. Bu düşüncemin doğruluğu çok geçmeden tasdik edilecekti. Makam aracı havalimanını terk eder etmez, Halefoğlu, böyle durumlarda geleneksel selâmlama sözlerini yineleyeceği yerde, ‘soydaşlarının’ haklarının kaba bir şekilde ihlâl edildiği haberlerinden çok rahatsız olduklarını söyledi. Örneğin, Kırcaali bölgesinde, ulusal bilinçlenme adı altında, Türk meslektaşımın ifadesiyle, ‘Türk azınlığa ait insanların’ adları zorla değiştirilmiş. Oysa benim bildiğim, sadece bir ay önce Politbüro bu ahalinin durumunu düzeltmek için kapsamlı bir karar aldı. Karar çok yapıcıydı ve burada ad değiştirmeden söz bile edilmiyordu. Meslektaşımı sakince dinledikten sonra birkaç notumun olduğunu söyledim. Birincisi, ikili veya çok taraflı hiçbir belgede Bulgaristan’da Türk azınlığından söz edilmemektedir. Bu terminolojiyi kullanan meslektaşım gayet açıkça tarihsel gerçekleri saptırmak istiyordu. Vurgulamak istediğim ikinci husus da, Bulgaristan’da Müslümanlar arasında gelişen süreçlerin yanlış bir şekilde değerlendirilmesiydi. Sayın Halefoğlu’nun, sözünü ettiği sürecin dün veya bugün başlamadığını, bunun Bulgar halkının ulusal

bilinçlenme döneminde, başka deyişle, Bulgaristan'ın Türk egemenliği altında bulunduğu zamanlarda başladığını bilmesin olamazdı.

Petır Mladenov, sıkıntılı geçeceğini bildiği ziyaretin bir sonraki durağında başbakan Turgut Özal'la görüşür. Buluşmanın ayrıntıları anılarda şöyle aktarılır:

Özal'la görüşmeye gittiğimde, makamının önünde bir gazeteci ordusuyla karşılaştım. Hemen irkildim. Biliyordum ki, bu kadar çok medya temsilcisi toplayan bir kişi, ya kendi önemimi göstermek, ya da olabildiğince geniş kitlelere ulaştırmayı amaçladığı önemli bir açıklama yapmak ister. Doğaldır ki, gazeteciler her iki amaç için de gayet uygun araçtır. Başbakanın makam kapısı açıldı ve medya temsilcileri içeri daldılar. Yaklaşık iki dakika sonra ben de davet edildim. Makamın eşliğinden ağır adımlarla geçerken bana hazırlanan sürprizi şimdi beklemem gerektiğini düşündüm. İyi bir şey bekleyecek kadar saf değildim. Karşıda Türk başbakanının yuvarlak figürü, asık ve saldırgan yüzünü gördüm. Yaklaşınca, daha bana elini uzatmadan, çok sayıdaki mikrofon ve televizyon kamerası önünde yüksek sesle ve kendinden geçmişesine: “Soydaşlarımıza neler yapıyorsunuz? Onlara yaptıklarınızdan hesap vereceksiniz! Türkiye sizden bunun hesabını soracak!” dedi. Bu sözlerden sonra flaşlar söndü ve sanki emir verilmiş gibi gazeteciler acelece makamdan çıktılar.

Baş başa kaldığımızda, Özal, herhalde biraz önceki sahnede aşırıya kaçtığına farkına varmış olacak ki, konuşmaya gayet dikkatli ve nezaketli başlayarak durumu yumuşatmaya çalıştı. Ancak nafiyleydi. Türk rejisörler testiye kırmıştı bir kere ve yapılandırılması çok zaman ve çaba gerektirecekti. Bana karşı düzenlenen provokasyonu sert bir şekilde kınadım ve başbakana bu provokasyondan ne onların, ne de bizim bir şey kazanacağımızı, ancak kaybın ortak olacağını söyledim. (Mladenov, 1992: 130–131).

Kenan Evren'le de görüşmesine kısaca değinen Mladenov, “1984'ten sonra ikili ilişkiler çok zedelendi” tümcesiyle konuyu kapatır. Bundan sonra iki ülke arasında sadece diplomatik kanal açık kalır, bazı gizli görüşmeler yapılır ve Belgrat Protokolü imzalanır. Mladenov'un üst düzey Türk yetkilisiyle son görüşmesi, 1988'de New York'ta, Birleşmiş Milletler toplantısında Turgut Özal'la gerçekleşir. Bulgar bakana göre, Özal dört yıl öncesi gibi saldırgan değildir. Son yıllarda ikili ilişkilerde yaşanan gerilimden dolayı her iki ülke de yarar sağlayabilecekleri birçok fırsatı ıskaladıkları konusunda ortak üzüntülerini dile getirirler. Görüşmenin sonunda Mladenov, Özal'a önceki yıllarda uygulanan karşılıklı ziyaret pratiğini yeniden canlandırma önerisinde bulunarak kendisini Bulgaristan'a davet eder, ancak Türk başbakan somut bir tarih veremeyeceğini, ama yakın zamanda bunun gerçekleşebileceğini söyler. Mladenov'a göre bu görüşme esnasındaki cesaret verici konuşmalar politikadaki akılcılığın bir parıltısı, bir kıvılcımı olarak kalır, çünkü çok geçmeden “yıkıcı güçler” yine üstün gelir

ve iki komşu ülke arasındaki ilişkiler olabilecek en alt noktaya çekilir. Büyük olasılıkla “yıkıcı güçler” ile 1989’un mayıs ayında başlayan büyük göç kastedilmek istenir.

Sonuç olarak, Petır Mladenov gibi yaklaşık yirmi yıl dışişleri bakanlığı görevinde bulunarak ülkesinde ve uluslararası sahnede tarihsel olaylara birincil tanıklık etmiş bir politikacının anıları kuşkusuz önem taşımakta olup zaman içinde kaynak niteliği taşıyan değerli bir belgeye dönüşecektir. Ancak anılarda, ülkede 1984 ve 1989 yıllarında yaşanan Türklerin adını değiştirme ve göçe zorlama olaylarıyla ilgili bilgi, analiz, açıklama vs. bulma umudumuz büyük ölçüde boşa çıkar. Mladenov’un ad değiştirme olayını Bulgaristan Müslümanları arasında önceki yüzyıllardan beri süregelen gayet doğal bir süreç olarak değerlendirdiğine, komünist parti ve Bulgar devletinin Türk azınlığına uyguladığı baskıyı yanlış, akıldışı ve haksız bir yaptırım olarak kesinlikle görmediğine, bu olaylarla ilgili soğukkanlı duruş ve tutumunu 1989’daki değişimi izleyen yıllarda da koruduğuna hayretle tanıklık ederiz.

KAYNAKÇA

DANAİLOV (2001). Georgi Danailov. Dokolkoto si spomniam, 2, Fondatsiia “Svobodna i demokratična Bılgariia”, Sofya.

DZHOEVA (2004). Tania Dzhoeva. *Represirat piesa zaradi “politiçeski riskove”*, sp. “Tema”, sayı 31 (147), 9–15 Ağustos 2004, Sofya.

MLADENOV (1992). Petir Mladenov. Jivotit – plusove i minusi, İzdatelska kışta “Petex”, Ruse.